

Državni izpitni center

SPOMLADANSKI IZPITNI ROK

SOCIOLOGIJA

NAVODILA ZA OCENJEVANJE

Petek, 30. maj 2025

SPLOŠNA MATURA

Moderirana različica

IZPITNA POLA 1

Strukturirane naloge

1. Identiteta in kultura

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
1.1	1	♦ ideje o tem, kaj ljudje pojmujejo kot dobro, zaželeno, primerno ...	
	1	ena od: ♦ trenutne koristi in interesi, ki jim dajemo prednost, niso v skladu z našimi vrednotami ♦ nekatere vrednote lahko opustimo, ker nas je strah pred kaznijo, npr. iskrenost in resnicoljubnost ♦ nekatere vrednote si lahko nasprotujejo ...	
Skupaj	2		

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
1.2	1	dve od: ♦ vrednote samostojnosti in odgovornosti ♦ vrednote zdravega življenjskega sloga ♦ družinske vrednote ♦ sodelovanje v državljanskih akcijah/iniciativah	Za dve pravilno navedeni področji 1 točka.

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
1.3	3	tri od: ♦ Vrednote so splošne smernice ravnanja, naših prepričanj in stališč. ♦ Družbene norme so konkretna pravila vedenja, družbeni dogovor o tem, kako naj ravnamo ... ♦ Družbene norme izhajajo iz vrednot. ♦ Družbene norme se spreminjajo s spreminjanjem vrednot.	

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
1.4	2	štiri od: ♦ jezik ♦ simboli ♦ navade ♦ običaji ♦ tabuji ♦ materialna kultura in tehnologija ♦ moralne opredelitve ♦ religija ♦ umetnost ...	Za štiri pravilno navedene sestavine 2 točki, za tri ali dve 1 točka.

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
1.5	3	♦ Inkulturacija je vključevanje v kulturne okvire družbe, v kateri se je posameznik rodil in v njej živi, je sprejemanje, učenje in ponotranjanje njenih sestavin. Akulturacija je kulturna prilagoditev priseljencev kulturi, v katero so se priselili ... ♦ Razlika je torej v tem, kateri kulturi in kdaj se posameznik prilagaja oziroma jo sprejema.	Za celovit odgovor 3 točke, sicer ustrezno manj.

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
1.6	2	♦ načrtno, sistematično uničevanje pripadnikov neke (etnične, religiozne ...) skupnosti z neposrednim pobijanjem, pa tudi s preganjanjem, onemogočanjem preživetja oziroma uničevanjem sredstev preživetja ...	
	1	ena od: ♦ genocid evropskih kolonizatorjev nad domorodnimi ljudstvi (npr. v S. Ameriki, Avstraliji ...) ♦ genocid Turkov nad Armenci med prvo svetovno vojno ♦ genocid nad Židi v času nacistične Nemčije (holokavst) ♦ Srebrenica 1995 ...	
Skupaj	3		

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
1.7	1	♦ B	

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
1.8	1	♦ spolno diferencirana (zaznamovana, specifična, različna) socializacija	
	2	dve od: ♦ spolno tipizirane igranje ♦ privzganje različnih osebnostnih lastnosti ♦ starši in/ali drugi odrasli poskrbijo, da že zunanja podoba (obleka, barve, dolžina las ...) kaže na otrokov spol ♦ različne podobe ženskosti in moškosti, ki jih posredujejo množični mediji ♦ usmerjanje v t. i. ženske in t. i. moške poklice ...	
Skupaj	3		

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
1.9	1	♦ terciarna socializacija	Kot pravilno rešitev upoštevamo tudi »socializacija odraslih«.
	1	ena od: ♦ težave z negotovostjo v zaposlitvah ♦ stanovanjski problemi ...	
Skupaj	2		

2. Odločanje v skupnosti

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
2.1	3	♦ zakonodajna veja – parlament (državni zbor in državni svet) ♦ izvršilna veja – vlada/predsednik države (v predsedniškem sistemu) ♦ sodna veja – sodišče	Za navedbo ene veje oblasti in značilne institucije 1 točka, skupaj 3. Pri zakonodajni veji za 1 točko zadostuje tudi nekoliko pomanjkljiva rešitev (npr. državni zbor).

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
2.2	1	♦ demokracija	
	3	tri od: ♦ oblast je izvoljena s strani ljudstva ♦ oblast je zamenljiva ♦ demokratična kontrola oblasti ♦ enakost pred zakonom ♦ zagotovljene temeljne svoboščine ♦ zagotovljene politične pravice ♦ raznovrstnost družbenih interesov ...	
Skupaj	4		

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
2.3	1	♦ moč je legalna, ko izhaja iz zakonov, posamezniki ali institucije imajo zakonito pooblastilo izvajati oblast nad drugimi	
	1	♦ moč je legitimna, kadar se ji ljudje prostovoljno podreajo in jo priznavajo za upravičeno	
	2	♦ vlada zakonito izvaja oblast nad državljani, vendar se poraja dvom o njeni legitimnosti, saj je večina državljanov v javnomnenjski raziskavi ne podpira	
Skupaj	4		

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
2.4	1	♦ ljudje volijo neko stranko (kandidata), ker želijo preprečiti prihod na oblast kaki drugi stranki (kandidatu), ki jo ocenjujejo izrazito negativno	

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
2.5	1	♦ pravica posameznika, da kandidira na volitvah	

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
2.6	3	tri od: ♦ posamezniki ne morejo izražati svojih interesov neposredno, ampak jih zastopajo maloštevilni predstavniki, ki sestavljajo elite ♦ nobena elita nima vnaprej zagotavljenega prevladujočega položaja ♦ elite med seboj tekmujejo, sprejemajo kompromise in zaveznitva ♦ družbena moč je zato spremenljiva in razpršena ...	

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
2.7	1	♦ birokratska organizacija / birokracija	
	3	tri od: ♦ jasno začrtana delitev dela ♦ hierarhična struktura ♦ delovna opravila in postopki temeljijo na sistemu zapisanih pravil ♦ nepristransko in brezosebno opravljanje dela uslužbencev ♦ strokovnost storitev ♦ odločitve so zapisane in arhivirane ...	
Skupaj	4		

3. Družina

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
3.1	1	♦ dvogeneracijska	
	1	♦ institucija	
	1	♦ otroka	
Skupaj	3		

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
3.2	1	♦ teorija/stališče o univerzalnosti družine / družina je kulturna univerzalija	

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
3.3	1	♦ jedrna (nuklearna) družina	
	1	♦ segregirana (asimetrična) delitev	
Skupaj	2		

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
3.4	1	♦ integrirana (simetrična) delitev	
	2	dve od: ♦ partnerja si delo in dolžnosti delita enakovredno ♦ ni delitve dela na tipično ženske in moške dejavnosti ♦ vzajemno preživljanje prostega časa ♦ skupna skrb in vzgoja otrok ♦ oba partnerja sta zaposlena ♦ enakovrednost družbene moči obeh partnerjev ...	
Skupaj	3		

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
3.5	1	♦ B	

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
3.6	1	♦ Dopolnjena družina, v kateri je vsaj eden od staršev/partnerjev pred vzpostavitvijo te družine že imel svojo družino, drugi je socialni starš, ne pa biološki.	
	1	♦ zvišanje deleža razvez in ponovnih porok/ kohabitacij ...	
Skupaj	2		

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
3.7	2	dve od: ♦ več je razvez ♦ manj porok ♦ družine se oblikujejo brez sklenjene zakonske zveze ...	

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
3.8	2	♦ V družino orientacije je posameznik rojen, ima vlogo otroka. ♦ Družino prokreacije si posameznik ustvari sam, ima vlogo starša, partnerja.	

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
3.9	1	♦ primarna socializacija	
	1	♦ čustvena stabilizacija odraslih	
Skupaj	2		

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
3.10	1	♦ Družina ne opravlja (več) svojih temeljnih funkcij.	
	1	ena od: ♦ nasilje v družini ♦ alkoholizem ♦ zanemarjanje otrok ...	
Skupaj	2		

4. Odklonskost in kriminaliteta

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
4.1	1	ena od: ♦ kršitev družbenih norm ♦ ni skladno z družbenimi pričakovanji ♦ je družbeno nesprejemljivo ...	

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
4.2	1	♦ V kateri družbi je bilo dejanje storjeno.	
	1	♦ Kdo (družbeni status, spol ...) je dejanje storil.	
	1	♦ V katerem (zgodovinskem) obdobju je bilo dejanje storjeno.	
	1	♦ Na opredelitev vplivajo konkretne okoliščine, v katerih se je dejanje zgodilo.	
Skupaj	4		

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
4.3	1	♦ B ♦ C	Za obe pravilni rešitvi 1 točka.

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
4.4	2	♦ Z odklonskostjo se utrjuje konformnost večine. ♦ Odklonskost omogoča družbene spremembe/razvoj/napredek.	

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
4.5	1	♦ ugotavljanje strahu pred kriminaliteto	
	1	♦ uradni statistični podatki	
	1	♦ viktimološke študije	
	1	♦ samonaznanitvene študije	
Skupaj	4		

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
4.6	3	tri od: ♦ policijski nadzor ni usmerjen na vse enakomerno (npr. nižji družbeni sloji so bolj nadzorovani) ♦ pripadniki višjih slojev imajo več priložnosti in jih je težje odkriti ♦ višji sloji si lahko privoščijo boljšo obravnavo (pravno, medijsko ...) ♦ institucije formalnega družbenega nadzora obravnavajo nekatere družbene skupine diskriminatorno ...	

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
4.7	2	dve od: ♦ vzroke za odklonskost iščejo v družbenem okolju ♦ iščejo družbene dejavnike, ki sprožajo kršenje norm ♦ ukvarjajo se s procesi oblikovanja družbenih norm ♦ raziskujejo, zakaj so prav nekatera dejanja opredeljena kot odklonska ♦ pojasnjujejo, kako in zakaj so nekateri posamezniki in skupine označeni kot odklonski ♦ sprašujejo se, kdo in v čigavem interesu sprejema zakone ...	Kot pravilne rešitve upoštevamo tudi, če kandidati predstavijo izhodišča konkretnih socioloških teorij odklonskosti.

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
4.8	1	♦ C	

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
4.9	1	♦ A	

Vpr.	Točke	Rešitev	Dodatna navodila
4.10	1	♦ A	

Skupno število točk IP 1: 40

IZPITNA POLA 2

Esejske naloge (splošna ocenjevalna shema)

Točke	Merila
0–5	Ni razviden sociološki uvid v problem ali vsebina odgovora ne ustreza zastavljeni nalogi. Odgovor ne vsebuje elementov, pomembnih za analizo problema ali razpravo o njem; navedenih je le nekaj splošnih/zdravorazumskih ugotovitev, dejstev, informacij. Ni uporabljena sociološka terminologija, besedilo ni povezano.
6–9	Delno opredeljen problem: navedena so nekatera ustrezna dejstva, ugotovitve, informacije, več navedenih ugotovitev in trditve je napačnih. Zapisana dejstva in trditve so neargumentirane. Na podlagi navedenih podatkov so zaključki oblikovani le deloma.
10–13	Opredeljen problem: navedena dejstva, ugotovitve, informacije so delno ustrezne in sociološko relevantne. Na podlagi navedenih podatkov so oblikovani zaključki, pomembni za razčlenitev problema ali razpravo o njem, in delno argumentirani.
14–17	Jasno opredeljen problem: navedene so ustrezne in sociološko relevantne ugotovitve, dejstva, informacije. Na njihovi podlagi so oblikovani zaključki, argumentirani s poznavanjem sociološke problematike. V odgovoru je ustrezno uporabljena sociološka terminologija in nakazano poznavanje socioloških teorij, če to naloga eksplicitno zahteva.
18–20	Jasno opredeljen problem: navedeni so ustrezni in sociološko relevantni podatki, informacije, dejstva. Med seboj so povezani in omogočajo oblikovanje ustreznih zaključkov, celovito so argumentirani. V odgovoru je ustrezno uporabljena sociološka terminologija in sociološke teorije, če naloga to eksplicitno zahteva. Odgovor izkazuje povezovanje problema iz naslova z drugimi sociološko relevantnimi problemi/problem iz naslova je umeščen v širši družbeni okvir.
Ocenjevalec upošteva tudi jezikovno oblikovanost in urejenost besedila . Če oceni, da problem jezikovno ni predstavljen ustrezno, je mogoče zmanjšati točkovno oceno za največ 5 točk.	

Naloga	Točke	Vsebinska navodila za ocenjevanje	Dodatna navodila
1	20	♦ Opredelijo absolutno revščino (nezmožnost zadovoljevanja temeljnih potreb ...). ♦ Opredelijo relativno revščino (kdo je reven glede na sprejemljiv način življenja v posamezni družbi ...). ♦ Razpravljajo o revščini v sodobnih družbah (vzroki, posledice). ♦ Vključijo teoretične razlage – subkultura revščine, teorija situacijske prisile, konfliktna teorije, funkcionalistični pristop.	

Naloga	Točke	Vsebinska navodila za ocenjevanje	Dodatna navodila
2	20	♦ Ugotavljajo, da na zdravje vplivajo družbeni, gospodarski in politični dejavniki, ki jih posamezniki ne morejo nadzorovati. ♦ Predstavijo ugotovitve empiričnih raziskav in statističnih podatkov: v nižjih družbenih slojih sta večji obolevnost in smrtnost, več je kroničnih in drugih obolenj, krajša je življenjska doba ... ♦ Analizirajo vzroke za razlike v zdravju glede na pripadnost sloju. ♦ Ugotavljajo, da koncept zdravega življenjskega sloga prelagi odgovornost za zdravje na posameznika – individualizacija odgovornosti za zdravje. ♦ Opredelijo koncept zdravega življenjskega sloga in individualizacijo odgovornosti za zdravje ter vzroke za poudarjanje individualne odgovornosti.	

Naloga	Točke	Vsebinska navodila za ocenjevanje	Dodatna navodila
3	20	♦ Predstavijo dve temeljni funkciji šole: šola je dejavnik socializacije in institucija, ki pripomore k pridobljenemu družbenemu statusu. ♦ Pojasnijo načelo meritokracije kot osrednje ideologije demokratičnih družb in kako se to načelo uveljavlja v šoli. ♦ Opozorijo na dejavnike, ki vplivajo na ohranjanje privilegijev in mehanizmov reprodukcije neenakosti v šoli kot instituciji.	

Naloga	Točke	Vsebinska navodila za ocenjevanje	Dodatna navodila
4	20	♦ Predstavijo značilnosti verskega fundamentalizma (nezmotljivost svetih besedil in njihovo dobesedno razumevanje, zavračanje religijskega pluralizma, nasprotovanje hedonizmu in potrošništvu, nasprotovanje pravicam žensk in skupnosti LGBTQI+, nasprotovanje modernemu nadzorovanju rojstev, nasprotovanje znanstvenim spoznanjem, ki niso skladna z religioznimi prepričanji, zavzemanje za celovito preoblikovanje družbe, skladno z religioznimi načeli, apokaliptične prerokbe ...). ♦ Ugotavljajo, da je pojav verskega fundamentalizma reakcija na modernizacijske procese. ♦ Pri krščanskem fundamentalizmu gre za reakcijo na modernizacijske procese znotraj svojega (zahodnega) sveta. ♦ Pri islamskem fundamentalizmu gre za reakcijo na vsiljeno, od zunaj prineseno modernizacijo, s katero so se srečali v procesu kolonizacije.	

Naloga	Točke	Vsebinska navodila za ocenjevanje	Dodatna navodila
5	20	♦ Znanstveno dejavnost usmerjajo naslednje norme (R. Merton): – avtonomnost (znanost ne sme biti v službi posamezne politike), – univerzalizem (javnost dela in dostopnost znanstvenih spoznanj), – nepristranskost (znanstvenik pri svojem delu ne sme biti subjektiven), – skepticizem (znanstvenik z zdravo mero razuma dvomi o obstoječih pravilih, zakonitostih, teorijah ...). ♦ Etične probleme znanosti proučujemo na dveh ravneh: – etična vprašanja, ki se nanašajo na proces pridobivanja znanstvenega spoznanja, raziskovanja (kako, s kakšnimi sredstvi oz. metodami je bilo doseženo kako spoznanje) – etična vprašanja, ki zadevajo družbeno odgovornost znanstvenikov (ali je znanstvenik moralno odgovoren za zlorabo svojega znanstvenega spoznanja, npr. atomska bomba, dinamit ...).	

Skupno število točk IP 2: 40